

بررسی تاثیر تحریم های اقتصادی و نوسانات نرخ ارز بر تولیدات شرکت های داخلی

آزاده صحرائیان

کارشناسی ارشد مالی، مهندسی مالی و مدیریت ریسک، موسسه آموزش عالی پرندک، ایران.

نام نویسنده مسئول:

آزاده صحرائیان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۷/۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۹/۴

چکیده

اعمال تحریم های مختلف بر اقتصاد ایران و نوسانات نرخ ارز را می توان از مهم ترین منابع شوک در اقتصاد داخلی به حساب آورد که از کانال های مختلف (مانند صادرات و واردات) قیمت ها و تولید را در داخل کشور تحت تأثیر قرار می دهد. بنابراین در این مطالعه اثر تحریم ها و نوسانات نرخ ارز بر شرکت های تولیدی شهر شیراز مورد بررسی قرار گرفته است. به این منظور ۲ فرضیه تدوین گردید. برای گردآوری اطلاعات لازم جهت آزمون فرضیه ها، از پرسشنامه محقق ساخته، حاوی ۳۵ سوال در ۵ بعد استفاده شد و بین ۲۷۷ نفر از مدیران شرکتهای صنعتی در شهر شیراز، به عنوان نمونه آماری تحقیق توزیع گردید. در این پژوهش برای تعیین نرمال بودن متغیرها از آزمون آماری کولموگروف-اسمیرنوف و جهت تحلیل داده ها و آزمون فرضیه ها از ضرایب همبستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار Spss24 استفاده گردید. نتایج این تحقیق نشان داد متغیر تحریم همواره اثری منفی و معنی دار بر روی نرخ رشد تولید داشته است. همچنین افزایش نوسانات و ناطمینانی نرخ ارز در مجموع موجب کاهش نرخ رشد تولید در صنعت می شود که با پیش بینی های نظری تطابق دارد.

واژگان کلیدی: تحریم های اقتصادی، نوسانات نرخ ارز و تولیدات داخلی.

مقدمه

در دنیای پرتحول امروز، تولیدات داخلی از اساسی ترین عامل پیشرفت در عرصه های صنعتی و اقتصادی محسوب می گردد. اقتصاد یک کشور وقتی شکوفا می شود که بستر لازم برای حضور در بازارهای رقابتی جهانی فراهم شود. به این منظور نیل به اینکه آیا تحریم های اقتصادی آمریکا و نوسانات نرخ ارز خسارات جدی به تولیدات ایرانی وارد آورده اند، ضروری است آثار چنین تحریم هایی بر اقتصاد کشور مورد بررسی قرار گیرد. علیرغم گرایش ایالات متحده در استفاده از تحریم های اقتصادی، آثار واقعی این تحریم ها بوسیله اقتصاددانان مورد تشکیک و تردید واقع شده است. مطالعات انجام شده بوسیله هافبوتر، اسکات و الیوت (۱۹۹۴) نشان می دهد که از زمان جنگ جهانی دوم تنها یکی از سه تحریم اقتصادی در نیل به نتایج سیاسی پیش بینی شده، موفقیت آمیز بوده است. از میان ۱۰۳ تحریم تشریح شده به وسیله این نویسندگان آمریکائی ۶۹ مورد یا به عبارت دیگر ۶۷ درصد تحریم ها توأم با موفقیت نبودند. به این معنی که آنها دارای حداقل تاثیر بودند یا اساسا هیچگونه اثری بر رفتار کشور تحریم شده ایجاد نکرده اند. درخصوص ایران می توان گفت هرچند که تحریم های آمریکا باعث تغییر رفتار جمهوری اسلامی ایران به نحوی که مورد انتظار آمریکا بود نشده است ولی در صورت عدم وجود تحریم، اقتصاد کشور در وضعیت مطلوب تری قرار می گرفت (علیخانی، ۱۳۹۱). تحریم های اقتصادی آمریکا نه تنها سبب بروز تنگنانهایی در خرید و واردات کالا از خارج گردید؛ بلکه باعث افزایش تعداد واسطه ها در خریدهای کشور از خارج، افزایش هزینه های حمل و نقل و بیمه و توقف کشتی ها و طولانی شدن مدت زمان حمل کالا به علت تامین کالاهای ضروری به وسیله واردکنندگان از طریق واسطه های کویتی یا دیگر بنادر خلیج فارس شد. آشفتگی سیستم توزیع، احتکار و گرانفروشی، پیدایش بازار سیاه برای بسیاری از کالاها و تشکیل کمیته صنفی و دادگاه انقلابی ویژه در این مورد را می توان از دیگر تبعات تحریم های آمریکا دانست. (مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۱). تحریم های آمریکا ایران را مجبور به پرداخت هزینه های بیشتر برای کالاهای وارداتی نموده است. یکی از آثار تحریم های اقتصادی آمریکا بر ایران کاهش ارزش ریال بوده است که به نوبه ی خود باعث کاهش واردات و تحدید دسترسی ایران به سرمایه و تکنولوژی خارجی شده است. به عبارت دیگر تحریم های آمریکا جو سرمایه گذاری در ایران را تغییر داد و انتقال تکنولوژی به ایران صورت نگرفت. تحریم های آمریکا همچنین ایران را مجبور کرد قسمتی از طرحهای توسعه ساختاری اقتصادی را پس از جنگ متوقف کند.

یکی دیگر از مسائل مهم و تعیین کننده میزان تولیدات داخلی در هزینه تمام شده واحدهای صنعتی نرخ ارز و نوسانات آن است. اتخاذ سیاست های نرخ ارز مناسب در کشورهای در حال توسعه، همواره بحث برانگیز بوده است. بحث ها بر محور میزان نوسانات نرخ ارز در رو در رویی با شوک های داخلی و خارجی متمرکز می باشند. نوسانات نرخ ارز در عملکرد اقتصادی کشور نقش اساسی دارند. با تنزل ارزش پول رایج کشور، قیمت کالاهای خارجی نسبت به کالاهای داخلی، گران تر می شود و رقابت بین المللی بهبود می یابد. نتیجه نهایی می تواند بهبود فعالیت های اقتصادی باشد. به بیان دیگر، در اثر کاهش ارزش پول داخلی، مخارج از کالاهای خارجی به کالاهای داخلی تغییر جهت می دهند. البته، توفیق تنزل ارزش پول در تحریک توازن بازرگانی خارجی تا حد قابل توجهی به جابه جایی تقاضا در سمت و سوی مناسب و ظرفیت اقتصاد در تأمین تقاضای اضافی از طریق عرضه بیشتر کالاها، وابسته است.

نوسانات گسترده نرخ ارز اثرات منفی و مثبت بسیاری بر پیکره اقتصاد دارد که یکی از آنها بروز تورم های بسیار شدید و افسارگسیخته است. تورم به نوبه خود می تواند منجر به تغییر بافت های تولیدی و سرمایه گذاری، تغییر وضعیت بازارهای داخلی و خارجی، تاثیر بر تجارت خارجی (صادرات و واردات) شود. نرخ ارز یکی از مهم ترین متغیرها در تعیین نسبت قیمت واردات و صادرات کسب و کارها و در نتیجه تعیین میزان رقابت پذیری آنهاست. کاهش نرخ واقعی ارز از یکسو قیمت کالاهای صادراتی در بازارهای خارجی را افزایش و از سوی دیگر قیمت کالاهای وارداتی در بازارهای داخلی را کاهش می دهد که ماحصل آن انتقال تقاضای کل به سمت تقاضای کالاها و خدمات خارجی و عدم استفاده کامل از تمامی ظرفیتهای موجود در اقتصاد است. با توجه به اینکه تولیدات در بخش صنعت موتور رشد و توسعه پایدار کشورها و بخش توانمندی اقتصاد است ما در این مطالعه بر آن شدیم تا اثر تحریم های اقتصادی و نوسانات نرخ ارز بر تولید بخش صنعت در ایران را بررسی کنیم. تحریم ابزاری تنبیهی است که در سیاست خارجی مورد استفاده قرار می گیرد هدف از تحریم فشار بر کشور هدف برای تغییر رفتار است (یار محمدیان، ۱۳۹۰).

مروری بر مبانی نظری و پیشینه تحقیق

اصطلاح «مجازات [تحریم] اقتصادی» به اقدامات دارای خصلت اقتصادی - در مقابل دیپلماتیک یا نظامی - اطلاق می شود که دولت ها برای بیان مخالفت با اقدامات دولت هدف یا واداشتن آن دولت به تغییر یک خط مشی یا رویه یا حتی ساختار حکومتی اتخاذ می کنند. با آن که مرزبندی همواره دقیق نیست و گاهی انگیزه ها مختلط است (یوسف کریمی، ۱۳۹۰). همچنین تدابیر قهر آمیز که توسط گروهی از کشورها علیه کشوری دیگر اعمال می شود. هدف تحریم کننده (کنندگان) آن است که کشور مورد تحریم را مجبور کنند

تا با مواضع بین المللی یا رفتارهای حاکم در نظام بین الملل همراه شود. از جمله تحریم های اعمالی، تحریم اقتصادی است که هدف آن محرومیت یک اقتصاد از بهره مندی از بازارهای جهانی کالا، خدمات و سرمایه است.

نرخ ارز، قیمت یک واحد پول رایج بر حسب پول رایج دیگر است، لذا مقدار لازم از یک واحد پولی که میتواند مقداری از واحد پولی دیگر خریداری کند، همان نرخ ارز است. بنابراین، نرخ مزبور میتواند یک عامل تبدیل باشد. به طور کلی، نرخ ارز قیمت نسبی پول خارجی به پول داخلی است که به عنوان یکی از عوامل کلان اقتصادی، همواره مورد توجه جامعه اقتصادی و مالی بوده است. در واقع، این نرخ بیانگر شرایط اقتصادی کشور بوده و عاملی برای مقایسه اقتصاد ملی با اقتصاد سایر ملل است. در این بین، اتخاذ سیاستهای ارزی مناسب با توجه به بستر اقتصادی هر کشور، توسط سیاست گذاران آن کشور انجام می شود. در ایران، چون عرضه ارز در انحصار دولت و بانک مرکزی است، به ناچار قیمت ارز بر اساس عرضه و تقاضا تعیین نمی شود. افزایش درآمد نفت، درآمدهای ارزی دولت را افزایش میدهد و از این رو، قیمت ارز نشانه ای از توان واقعی اقتصاد ایران نبوده و مجموعه ای از قیمتهای مصنوعی را به اقتصاد تحمیل می کند (حیدری، ۱۳۹۰).

در سال های اخیر تحریم های اقتصادی و نوسانات نرخ ارز به عنوان مهمترین مسائل روز مورد بحث در مجامع علمی ایران قرار گرفته است. سال های پس از انقلاب تحریم های اقتصادی علیه ایران نیز شدت یافته است و ایران اکنون به طور رسمی با تحریم های جدید تجاری و اقتصادی آمریکا و متحدان اروپایی آن مواجه شده است. البته تقریباً تمام تحریم های علیه ایران در سال های پس از انقلاب اسلامی، از جانب آمریکا بوده است. در سال های اخیر به دنبال بهانه غنی سازی اورانیوم و جریان انرژی هسته ای، آمریکا توانست متحدانی در بین سایر کشورهای اروپایی برای تحریم های مالی و تجاری علیه ایران پیدا کند و شدت تحریم های گذشته را نیز افزایش دهد. همین امر باعث شد تا در داخل، مشکلات اخیر اقتصادی را ناشی از تحریم های اقتصادی دانسته و سیاست های عمومی و بین المللی دولت را مورد نقد و نظر قرار دهند. از آنجا که اولین و مهمترین تاثیر تحریم های مالی و تجاری و نوسانات نرخ ارز به طور مستقیم و غیرمستقیم بر جریان تجارت یک کشور وارد می شود و حسب باز و بسته بودن اقتصاد کشور در فضای بین المللی و رابطه تجاری و مالی با کشور یا کشورهای صادر کننده تحریم، تاثیر آن متفاوت خواهد بود (عزیز نژاد و سید نورانی، ۱۳۹۲).

استفاده از تحریم های اقتصادی به منظور اجرای مقاصد سیاسی روش جدیدی نیست. دولتها به دلایل مختلف در طول تاریخ به تحریم های اقتصادی متوسل گردیده اند. برای مثال تحریم های اقتصادی و تجاری در دوران قاجاریه یکی از ابزارهای مورد استفاده روسها علیه ایران بود. از جمله شاخص ترین موارد تحریم های اقتصادی می توان از تحریم نفتی ایران توسط دولت انگلستان در زمان نخست وزیری مرحوم دکتر محمد مصدق نام برد (سجاد پور، ۱۳۷۶). از دیگر دلایلی که در زمینه تشدید اثر تحریم های اخیر وجود دارد میتوان به بین المللی شدن تحریم ها، بسته شدن بسیاری از مسیرهای دور زدن تحریم ها، همزمانی تحریم های اقتصادی با اجرای بخش های ابتدایی طرح تحول اقتصادی و هدفمند کردن یارانه ها، و عدم مدیریت افکار عمومی در اثربخشی تحریم ها اشاره کرد (فدائی و درخشان، ۱۳۹۳).

از نظر داکسی در سال ۱۹۷۲ یکی از اهداف تحریم های اقتصادی تغییر رفتار کشور مورد تحریم به دلایل مربوط به روابط خارجی می باشد. تحریم های اقتصادی معمولاً بعنوان ابزاری در تعقیب سیاست خارجی به کار می روند. اینگونه استدلال می گردد که هدف جنگ اقتصادی این است که تا حد امکان به اقتصاد دشمن خسارت وارد نماید. به نظر داکسی تحریم های اقتصادی اقدامات منفی محسوب می گردند که درصدد تاثیرگذاری بر رفتار کشور از طریق تهدید و در صورت ضرورت، تحمیل مجازات به منظور عدم رعایت قانون می باشند. از میان انواع تحریم ها، تحریم اقتصادی بیشترین مورد استفاده را در سطح جهان در میان کشورها دارد. تحریم اقتصادی نیز انواع مختلفی دارد، از جمله تحمیل تعرفه صادراتی (مالیات بستن بر صادرات کشور تحریم شونده)، سهمیه وارداتی (اعمال محدودیت در زمینه مقدار واردات از کشور تحریم شونده)، ممنوعیت روابط تجاری و ایجاد موانع غیرتعرفه ای بر روی واردات.

یکی از مباحثی که در اقتصاد مطرح می شود، این است که نرخهای باثبات ارز از طریق حفظ ارزش پول ملی و شتاب بخشیدن به رشد اقتصادی، چارچوب باثباتی را برای تعدیل بازارهای مالی، نیروی کار و دارایی کشورها فراهم میکند. به عبارت دیگر، مطالعات مختلفی وجود دارد که نشان میدهد بین نوسانات نرخ ارز و رشد اقتصادی رابطه منفی وجود دارد. این مورد خصوصاً برای کشورهایی که اقتصاد آنها در حال گذار بوده و آزادی حساب سرمایه وجود دارد، صادق می باشد (اسچنبل^۱، ۲۰۰۷). البته موارد تجربی مختلفی نیز وجود دارد که افزایش نرخ حقیقی ارز روی رشد اقتصادی اثری منفی داشته است. همچنین این افزایش نرخ ارز میتواند روی فرصت های شغلی خصوصاً در بخش قابل مبادله، آثار مخربی داشته باشد (ها^۲، ۲۰۱۱).

مطالعات داخلی

علی حسین استاذزاد در مقاله ای تحت عنوان " تاثیر تحریم های اقتصادی بر تولید و رفاه اجتماعی ایران " به بررسی تاثیر اعمال تحریم ها بر میزان تولید و رفاه اقتصادی می پردازد. در این تحقیق سه سناریو با توجه به نوع تحریم برای اقتصاد ایران تعریف شده که در آنها اثرات تحریم ها بر سطوح تولید و رفاه اجتماعی بررسی می شود. نتایج نشان دهنده این موضوع است که در سناریوی اول تحریم ها بیشتر بر تولید اثر خواهد کرد در حالی که در سناریوی دوم که تحریم های نفتی اعمال می شود، اثر آنها بر رفاه اجتماعی محسوس تر می شود. در سناریوی سوم که ترکیبی از تحریم های فروش نفت و کالاهای مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای اعمال شده، تاثیر تحریم ها نسبت به دو سناریوی قبلی بسیار وسیع تر خواهد بود. براساس تولید تحقق یافته سال ۱۳۹۰ شدت تاثیر تحریم های نفتی کاهشی معادل ۳۰ درصد در تولید ناخالص داخلی داشته و اعمال انواع تحریم ها بین ۳۰ تا ۵۰ درصد در کاهش تولید ناخالص داخلی نقش داشته اند.

در تحقیق سجاد ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۷) نوشته شده آمده است؛ با توجه به این که بسیاری از بخش های صنعت کشور در فرآیند تولید محصول نیازمند واردات مواد اولیه، کالاهای واسطه ای و کالاهای سرمایه ای هستند، تغییرات نرخ ارز به سرعت بر هزینه تمام شده محصول این بخش ها تأثیر می گذارد. بنگاه های تولیدی نیز در واکنش به تغییر هزینه ها از دو روش تعدیل مقداری (تغییر تولید و اشتغال) یا تعدیل قیمتی (تعداد دفعات و اندازه تغییر قیمت) استفاده می نمایند. بنابراین این تحقیق تلاش می کند به این سوال پاسخ دهد که تغییرات نرخ ارز و نوسانات آن چه تأثیری بر ساختار تولید بخش های مختلف صنعت و الگوی قیمت گذاری آنها دارد؟ در این تحقیق از داده های ماهانه شاخص قیمت مصرف کننده، ۴۴۸ قلم کالا در بازه ۱۳۸۳:۱ تا ۱۳۹۴:۱۰، داده های فصلی شاخص تولید و اشتغال کارگاه های بزرگ صنعتی در بازه ۱۳۹۰:۱ تا ۱۳۹۵:۱۲ و سایر متغیرهای اقتصاد کلان استفاده شده و نتایج به دست آمده نشان می دهد که نرخ رشد ارز بر روی نرخ رشد تولید صنایع، به طور همزمان اثر مثبت و با در نظر گرفتن وقفه های فصلی، اثر منفی دارد. افزایش نوسانات نرخ ارز نیز موجب کاهش نرخ رشد تولید صنعت می شود.

مطالعات خارجی

ژانگ در سال ۲۰۱۴ در مطالعه خود در چهار چوب برخورد با تحریم ها به عنوان محصول شوک، نشان داد که کاهش ۱ درصدی صادرات نفت منجر به کاهش ۰/۲ درصدی در GDP غیر نفتی و افزایش ۰/۲ درصدی در تورم می شود اثر تحریم ها اساساً مربوط به بخش تولید اقتصاد می باشند. دولت نتوانسته است ارز خارجی مورد نیاز برای وارد کردن ورودی های این محصولات را فراهم کند در نتیجه کیفیت تولید کاهش یافته و قیمت ها افزایش یافته اند.

راموس (۲۰۱۲)، نشان داده است با توجه به اینکه در کشورهای درحال توسعه، مکانیسم انتقال سیاست پولی تا حدودی ضعیف بوده و هزینه های تولید به طور ضمنی و با توجه به شرایط و چشم انداز اقتصادی این کشورها بهینه نبوده و همواره بیش از سطح مطلوب آن است، اثر نرخ ارز روی تورم در این کشورها نسبت به کشورهای توسعه یافته، بیشتر است.

فرضیه های تحقیق

- ۱- اعمال تحریم های اقتصادی بر میزان تولید شرکت های داخلی تاثیر منفی می گذارند.
- ۲- نوسانات نرخ ارز بر میزان تولید شرکت های داخلی تاثیر منفی می گذارند.

روش شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف یک تحقیق کاربردی محسوب می شود و از نظر ماهیت و روش، توصیفی از نوع همبستگی می باشد. جامعه آماری این پژوهش را مدیران شرکتهای تولیدی در شهر شیراز در سال ۱۳۹۸ تشکیل می دهد. در این تحقیق با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۲۷۷ نفر تعیین گردید، و نمونه ها بر اساس شرایط موجود در جامعه بصورت تصادفی ساده انتخاب شدند. جهت گردآوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری و ادبیات پژوهش از منابع کتابخانه ای، مقالات و نیز از شبکه جهانی اطلاعات (اینترنت) استفاده شده است. به منظور جمع آوری داده ها و اطلاعات برای تجزیه و تحلیل از پرسش نامه استفاده شده است. این پرسش نامه در مجموع شامل ۳۵ سؤال است. برای روایی پرسشنامه از نظرات متخصصان و صاحب نظران استفاده گردیده و تعدیلاتی در پرسشنامه داده شد. برای پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است مقدار آلفای کرونباخ مربوط به هر متغیر و مجموع متغیرها از ۰/۷، بیشتر است؛ بنابراین، تمامی متغیرها از پایایی مناسب برخوردار است. راهبرد جمع آوری داده ها در این تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار اصلی گردآوری داده ها، پرسشنامه می باشد و روش این تحقیق میدانی است.

یافته های پژوهش

برای تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده ابتدا آمار توصیفی که به توصیف متغیرهایی مانند محاسبه فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار می پردازد؛ مورد بررسی قرار می گیرد. در آمار استنباطی به منظور بررسی نوع توزیع داده ها از آزمون کلموگروف اسمیرنف و برای تعیین روابط، از آزمون همبستگی و تعیین تاثیر متغیرها از رگرسیون چندگانه به وسیله نرم افزار spss24 استفاده می شود.

شاخص های توصیفی متغیرهای تحقیق

جهت سنجش هر کدام از متغیرهای اصلی پژوهش تعدادی سوال داخل پرسشنامه ها گنجانده بودیم که با میانگین گرفتن از سئوالات مربوط به هر کدام از آنها، متغیر مد نظر را ایجاد کرده ایم. در جدول ۱ با استفاده از شاخص های مرکزی و پراکندگی به توصیف متغیرهای اصلی پرداخته شده است.

جدول ۱: شاخص های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیر	نمونه	میانگین	واریانس	انحراف معیار
تولیدات داخلی	۲۷۷	۲/۶۱	۰/۳۶۷	۰/۶۱۵
تحریم های اقتصادی	۲۷۷	۳/۶۸	۰/۵۱۷	۰/۷۱۸
نوسانات نرخ ارز	۲۷۷	۳/۴۴	۰/۶۸۳	۰/۸۲۶

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می شود، میانگین نمرات متغیرهای موجود در تحقیق به جز تولیدات داخلی از مقدار عددی ۳ (حد وسط طیف لیکرت ۱ تا ۵) بیشتر بدست آمده است.

جدول ۲: بررسی نرمالیتی داده های متغیرها نتایج نرمال بودن متغیرهای موجود در تحقیق

نتیجه آزمون	کلموگروف اسمیرنف		متغیرها و گویه ها
	سطح معناداری	آماره	
نرمال نیست	۰/۰۰۷	۱/۶۴۷	تولیدات داخلی
نرمال نیست	۰/۰۲۳	۱/۴۹۷	تحریم های اقتصادی
نرمال نیست	۰/۰۰۳	۱/۸۲۱	نوسانات نرخ ارز

همانطور که در جدول ۲ مشخص است، چون سطح معناداری تمامی متغیرها کمتر از ۰,۰۵ بدست آمده است باید گفت که توزیع داده های این متغیرها نرمال نمی باشند ($P < /۰۵$). بنابراین از ضریب همبستگی اسپیرمن جهت سنجش ارتباط بین متغیرها استفاده خواهد شد.

جدول ۳: ضرایب همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای تحقیق

متغیر		تولیدات داخلی	تحریم های اقتصادی	نوسانات نرخ ارز
تولیدات داخلی	همبستگی	۱		
	خطا	۰		
تحریم های اقتصادی	همبستگی	-۰/۸۱۹	۱	
	خطا	۰/۰۰۰	۰	
نوسانات نرخ ارز	همبستگی	-۰/۸۰۲	۰/۹۳۲	۱
	خطا	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰

آزمون فرضیه های تحقیق

فرضیه اول: اعمال تحریم های اقتصادی بر میزان تولید شرکت های داخلی تاثیر منفی می گذارند.

جدول ۴: ضرایب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون برای فرضیه اول

متغیر	تولیدات داخلی			
	ضریب همبستگی	سطح معناداری (sig)	ضریب استاندارد بتا	آماره T
تحریم های اقتصادی	-۰/۸۱۹	۰/۰۰۰	-۰/۴۱۹	-۵/۱۷۲
		۰/۰۰۰		سطح معناداری (sig)

باتوجه به نتایج جدول ۴ ضریب همبستگی بین متغیرهای تولیدات داخلی و تحریم های اقتصادی در سطح اطمینان (۰/۹۵) ($p < ۰/۰۵$) معنادار است. همچنین با توجه محاسبات رگرسیون، ضریب استاندارد بتا ۴۱ درصد، و آماره T در سطح خطای ($p < ۰/۰۵$) معنادار بدست آمده است چنین نتیجه گرفته می شود که متغیر تحریم های اقتصادی به میزان ۴۱ درصد بر تولیدات داخلی تاثیر دارد و این تاثیر به صورت منفی است و با افزایش تحریم های اقتصادی، تولیدات داخلی کاهش می یابد و برعکس. فرضیه دوم: نوسانات نرخ ارز بر میزان تولید شرکت های داخلی تاثیر منفی می گذارند.

جدول ۵: ضرایب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون برای فرضیه دوم

متغیر	تولیدات داخلی			
	ضریب همبستگی	سطح معناداری (sig)	ضریب استاندارد بتا	آماره T
نوسانات نرخ ارز	-۰/۸۰۲	۰/۰۰۰	-۰/۱۵۸	-۲/۰۳۳
		۰/۰۰۰		سطح معناداری (sig)

باتوجه به نتایج جدول ۵ ضریب همبستگی بین متغیرهای نوسانات نرخ ارز و تولیدات داخلی در سطح اطمینان (۰/۹۵) ($p < ۰/۰۵$) معنادار است. همچنین با توجه محاسبات رگرسیون، ضریب استاندارد بتا ۱۵ درصد، و آماره T در سطح خطای ($p < ۰/۰۵$) معنادار بدست آمده است. چنین نتیجه گرفته می شود که متغیر نوسانات نرخ ارز به میزان ۱۵ درصد بر تولیدات داخلی تاثیر دارد و این تاثیر به صورت منفی است و با افزایش نوسانات نرخ ارز، تولیدات داخلی کاهش می یابد و برعکس.

مقادیر R چندگانه و مربع R

جدول ۶: مقادیر R چندگانه و مربع R

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار
	۰/۸۵۲	۰/۷۲۶	۰/۷۲۲	۰/۳۲۳۸
	۰/۸۵۴	۰/۷۲۹	۰/۷۲۴	۰/۳۲۲۴

۱: تحریم های اقتصادی

۲: تحریم های اقتصادی و نوسانات نرخ ارز

جدول ۶ در روش گام به گام ابتدا متغیر اول براساس بیشترین میزان تاثیر وارد معادله می شود و اگر متغیرهای دیگر هم به صورت معنادار بتوانند بر متغیر وابسته اثرگذار باشند در گام های بعدی وارد معادله می شوند. در مدل اول همبستگی ۰/۸۵۲ و ضریب تعیین ۷۲/۶ درصد و در مدل دوم و نهایی که هر دو متغیر حضور دارند ضریب ۰/۸۵۴ و ضریب تعیین ۷۲/۹ درصد می باشد. به عبارت دیگر در مدل کلی تحقیق وقتی همه متغیرهای مستقل حضور دارند ضریب همبستگی به بالاترین حد خود می رسد و تغییرات متغیر تولیدات داخلی به میزان ۷۲/۹ درصد تبیین می شود. این نتیجه به نوعی نشان از حمایت مدل تحقیق دارد.

بحث و نتیجه گیری

طبق فرضیه اول تحریم های اقتصادی بر میزان تولیدات شرکت ها تاثیر منفی دارند. اقدامات یک جانبه ای آمریکا در تحریم ایران، ناقض اصل همزیستی مسالمت آمیز در میان دولت ها است که مستلزم احترام به اصول سیاسی حقوق بین الملل یعنی تساوی حقوقی دولت ها، عدم مداخله، همکاری و دوستی، احترام به استقلال و تمامیت ارضی دولت ها در میان اعضای جامعه بین المللی است. این نوع اقدامات به علت عدم برخورداری از مشروعیت، فاقد وجهت بین المللی می باشند. به همین دلیل در فرآیند تحریم های بین المللی باید بر جنبه هایی از قبیل مشروعیت، ضرورت و تناسب آنها و همچنین تأثیر این تحریم ها بر افراد غیر نظامی بی گناه، توجه ویژه ای معطوف داشت. پیوند ملاحظات و ارزش های اخلاقی با ایده های اعمال حقوق بین الملل از طریق تحریم ها و نظارت موثر بر آنها در استفاده از تحریم های اقتصادی، امری ضروری است. نظام بین الملل کنونی به علت عدم وجود یک مقام و مرجع جهانی و نظارت بر دولت های ملی مستلزم احترام متقابل و نزاکت به منظور همکاری بین دولتهاست. (دانیگ، ۲۰۱۵) نظر به اینکه نزاکت مبتنی بر مفهوم برابری کشورهاست توجه به رعایت آن به ارتقاء و حفظ روابط دوستانه بین دولتها کمک قابل ملاحظه ای خواهد نمود. در حالی که مجازات های اقتصادی را می توان بخشی از نظام اجرایی بین المللی به شمار آورد، این مجازات ها نباید به طور یک جانبه اعمال شوند. در یک جمع بندی کلی باید به این نکته اشاره کرد که کشور ایران که سال هاست به عنوان کشور هدف مورد تحریم های اقتصادی بسیاری قرار گرفته است، ضرورت دارد در تحقیقات و مطالعات در این زمینه پیشگام باشد، تا علاوه بر این که تصمیم گیران سیاسی را جهت ارزیابی هزینه- فایده در مورد اتخاذ تصمیمات بین المللی توانمند سازد، پس از تحریم شدن نیز مبانی نظری مناسب جهت مقابله با تحریم ها، کاهش تأثیر آنها و مقاوم سازی ساختار اقتصادی را فراهم کند.

با توجه به فرضیه دوم نوسانات نرخ ارز نیز تأثیر منفی بر میزان تولیدات شرکت های داخلی می گذارد. صنایعی که وابستگی کمتری به واردات مواد اولیه دارند با افزایش نرخ رشد ارز شاهد افزایش نرخ رشد تولید خواهند بود، اما تولید در صنایع وابسته به مواد اولیه خارجی از نرخ ارز اثری منفی می پذیرد. افزایش نرخ رشد ارز در صنایع سرمایه بر اثری منفی به همراه داشته است. در اثر تنزل ارزش پول داخلی (افزایش نرخ ارز)، خالص صادرات افزایش می یابد ولی بر شدت هزینه های تولید نیز افزوده می شود. از طرفی با بهبود ارزش پول داخلی (کاهش نرخ ارز) از خالص صادرات کاسته شده و هزینه های تولید کاهش می یابد. افزایش هزینه های تولید، کاهش حاشیه سود و کاهش توان رقابتی، کمبود سرمایه در گردش بنگاه ها، اختلال در سیستم خریدها و معاملات اقتصادی از مهمترین تأثیرات نوسانات نرخ ارز در اقتصاد کشور می باشد. در چنین شرایطی، تولیدکنندگان نیز ملزم به خرید نقدی مواد اولیه هستند که به دلیل حجم بالای نیاز آنها با مشکل مواجه می شوند. تولید در اقتصاد ایران به شدت به واردات کالاهای سرمایه ای، واسطه ای و مواد اولیه وابسته است. با در نظر گرفتن چنین شرایطی، تضعیف ارزش پول ملی، افزایش هزینه های تولید، رکود و تعطیلی صنایع را در پی خواهد داشت.

نوسانات رو به بالای نرخ ارز بر نرخ تورم نیز تأثیرگذار می باشد. علاوه بر افزایش قیمت کالاهای اساسی وارداتی که تقریباً جایگزین مناسب داخلی برای آنها نیست و همچنین کالاهایی که مواد اولیه آنها وارداتی است، برخی تولیدکنندگان از این شرایط سوءاستفاده کرده و قیمت کالاهای خود را که هیچ وابستگی به نرخ ارز ندارد، افزایش می دهند. بنابراین سطح عمومی قیمت ها افزایش می یابد و در این شرایط تولیدکنندگان علاوه بر این که در تامین مواد اولیه وارداتی خود دچار مشکل می شوند، بلکه دیگر قادر به تهیه مواد اولیه تولید داخل نیز نخواهد بود. از سوی دیگر عامه مردم در این شرایط نوسانی نرخ ارز انتظار دارند که قیمت تمام کالاها افزایش یابد که این انتظارات تورمی خود عامل بسیار مهمی در بروز تورم به ویژه در کشورهای در حال توسعه و کشورهایی که بازار رقابتی ندارند، می شود. به طور کلی این نوسانات باعث می شود عوامل بازار اطمینانی به آینده نزدیک بازار و قیمت ها نداشته باشند و نه تنها قیمت ها را افزایش دهند؛ بلکه حاضر به عرضه کالا در شرایط نوسانی نیز نباشند و در نتیجه چرخه تولید دچار مشکل می شود و ممکن است شرایط رکود و تورم همزمان ایجاد گردد. به طور کلی تثبیت نرخ ارز و عدم تعدیل آن با تورم داخل ضربه های زیادی را به تولیدکنندگان داخلی زده است. چرا که قیمت تمام شده کالای داخلی با کیفیت مشابه کالاهای وارداتی بسیار گران تر تمام شده و توان رقابت را از تولیدکننده داخلی می گیرد. از سوی دیگر مرزهای کشور را برای ورود بی رویه کالاهای وارداتی نیز باز می گذارد.

در ادامه پیشنهاد می شود که در مطالعات سیاستی بخش های آسیب پذیر اقتصادی به دلیل تحریم ها و نوسانات نرخ ارز یافته شود و برنامه ریزی صحیح برای رفع آسیب ها ایجاد گردد. همچنین پیشنهاد می شود تا در مطالعات آتی از متغیرهای تأثیرگذار دیگر استفاده شود و طول دوره مطالعاتی بیشتر باشد و تأثیر تحریم سایر کشورهای تحریم شده بر تولیدشان بررسی شود و با کشور ایران مقایسه گردد.

منابع و مراجع

- [۱] جعفری هرندی، کبری. (۱۳۹۷)، آسیب-شناسی تحریم های اقتصادی سازمان ملل متحد از منظر حقوق بشر، پژوهش ملل، ۳ (۳۱)، ۹۴-۱۰۷.
- [۲] مهرگان، علی؛ کردبچه، حمید. (۱۳۹۶)، بررسی آثار کوتاه مدت و بلندمدت تحریم کالاهای سرمایه ای وارداتی بر تولید ناخالص داخلی، مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، ۲۲، ۱۹۷-۲۰۹.
- [۳] آماده، حمیده و بقائیان، محبوبه. (۱۳۹۳). تأثیر تحریم های اقتصادی بر سطح اشتغال در ایران، دومین کنفرانس بین المللی اقتصاد در شرایط تحریم.
- [۴] عزیز نژاد، صمد و سیدنورانی، سید محمدرضا (۱۳۸۸). بررسی آثار تحریم بر اقتصاد ایران با تأکید بر تجارت خارجی. مجله مجلس و پژوهش، ۶۱، ۱۶۵-۲۱۰.
- [۵] امینی، علی رضا و زارع، سحر. (۱۳۹۶)، تحلیل نقش نرخ واقعی ارز و نوسانات آن بر صادرات صنعتی ایران، اقتصاد مالی ۱۱ (۳۸)، ۹۹-۱۲۰.
- [۶] کازرونی، علیرضا و نسرین رستمی (۱۳۸۲)، "اثرات نامتقارن نوسانات نرخ ارز بر تولید واقعی و قیمت در ایران، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی ایران، ۵ (۱۶)، ۱۷۰-۱۵۵.
- [7] Akonji Danmola, Rasaq (2013). The Impact of Exchange Rate Volatility on the Macroeconomic Variables in Negeria; European scientific journal, 9(7): 152-165.
- Faroog, Muhammad & Javed, Zahoor Hussain (2009). Economic Growth and Exchange Rate Volatility in Case of Pakistan; GC University Faisalabad Pakistan: Journal of Life and Social Sciences, 17 (2): 112-118.
- [8] Hafbayer, G, Jeffrey, S, Elliotl. K.S Oegg, B .(2007). Economic Sanctions Recons dered: History and Current Policcy. 3rd ed.,Institute for International Economic, Washington Dc.
- [9] Hua, Ping (2011). The Economic and Social Effects of Real Exchange Rate: Evidence from the Chinese Provinces; Clermont University, Paris.